

MURAOKA, Takamitsu: *Why Read The Bible in the Original Languages?*

(Leuven: Peeters, 2020); ISBN: 978-90-429-4200-4

Minden elismerésünk a szerzőé! 105 oldalon bemutatni, érthetően, olvasmányosan, alig lábjegyzetelve bemutatni, hogy miért érdemes olvasni a Bibliát eredeti nyelven, nem kis teljesítmény. Talán az a titok, hogy 82 évesnek kell lenni ehhez, de van akinek soha nem sikerül megírni tudományos színvonalon egy könyvet anélkül, hogy ne lenne hozzá „tudományos dekoráció” – lábjegyzetek tömege és ne lenne érthetetlen. Ez a könyv ezt tudja, s bizony szívesen adnám nem csak a hívő értelmiségi, hanem teológus hallgatóim kezébe is ajánlott olvasmányként ezt a művet. De mi is van ebben a könyvben?

Többé-kevésbé ismert dolog, hogy a Biblia három nyelven íródott: héberül, arámul és görögül. Az arámiról hajlamosak vagyunk elfeledkezni, noha több bibliai könyvben (Ezsd. 4:8-6:18; 7:12-26; Dán. 2:46-7:28; Jer. 10:11) találhatóak arámi nyelven íródott részek. A héber lexikográfia felől nézve az ignorálás részben érthető, hiszen az arámi részek szókincse 600 lexémát sem tesz ki összességében, ami eltörpül a héber vokabulárium mellett. De ettől a tény még tény marad: az arámi is a Szentírás nyelve.

Általában egy teológus és/vagy nyelvész egy nyelvre szakosodik ezen nyelvek közül, ritkábban kettőre. Az ma már egészen különleges és ritka, hogy valaki mindhárom bibliai nyelvben otthonosan mozog és elismert szaktekintély. Nos, szerzőnk pont ennek az elit klubnak a tagja.

Muraoka, aki a hollandiai Leiden University nyugdíjas tanára (professor emeritus), számos jól ismert könyv szerzője. Írt szír nyelvtant habraistáknak, modern héber olvasókönyvet bibliai héber alaptudással rendelkező tudósoknak, írt arámi olvasókönyvet, bibliai héber olvasókönyvet, és a Septuaginta szótárát se hagyjuk ki az ad hoc listáról. A japán származású nyelvész angol tanárnak készült, de rabul ejtette a héber betűk világa. De hogyan is lehet bemutatni, miért érdemes eredeti nyelven olvasni a Bibliát? A könyv bevezetőjében természetesen rövid áttekintést kapunk a Biblia nyelveiről, a Biblia könyveinek írásba foglalásáról. Talán már itt érdemes megállni, hogy mennyire, hogy mennyire az egyházi gyakorlat szem előtt tartása hatja át ezt a könyvet. Személyes példája álljon itt. Egy alkalommal egy koreai diákja a következőt kérdezte tőle: mit válaszoljak, ha a gyülekezetem egyik presbitere megkérdezi, miért töltök ennyi időt az arámiival? Nincsenek fontosabb feladatok, mint például a prédikálás, vagy a hívők hitbeli növekedése? A választ hosszadalmas lenne ismertetni, de a szemlélet jól látható.

A könyvecske 4 fejezetre oszlik: héber, görög, arámi, a Septuaginta mint az Ó- és Újszövetség közötti híd.

A héber. „... bement hozzá és teherbe ejtette” (Gen. 38:18). Az eredeti szövegben itt a -nak, -nek prepozíció szerepel. Ha valóban csak annyit akarna mondani a héber szöveg, hogy Támár teherbe esett Júdatól, akkor a -tól, -től prepozíciót használná. Természetesen az előbbinek is számos jelentésárnyalata van, E. Jenni professzor egy egész könyvet írt erről az előljárószóról. Mégis, észrevehető –mondja Muraoka-, miért szerepel itt ez a prepozíció és nem más. Támár mind etikai, mind orvosi értelemben (farfekvéses ikerszülésről van szó!) kockáztatja az életét Júdaért, Júdanak. A szóhasználat átgondolt és szándékos. A Gen. 22

története alapján is tesz érdekes megfigyeléseket Muraoka. A stiláris variánsok mögött írói szándékot lát. A „menj el ...” felszólítás párhuzamba állítása a Gen. 12:1-gyel régóta ismert a bibliamagyarázók között, ahogy az 5. versben szereplő T/1 „visszatérünk” furcsasága is – hazudott Ábrahám a szolgálknak? reménykedett, esetleg előre látta az eseményeket? Akárhogy is, a példa jó, a héberben jól kiütözik a többes számú fogalmazás. Ez a helyzet a 6. és 8. versben szereplő „együtt” kifejezéssel is. Az eredetit olvasva ezek a példák valóban szembeütköznek! Hasonlóan jó szemléltetés a Gen. 32, a Gen. 35:11 és 48:4. Az Én.én. 1:15-16 hímnem és nőnem alakja is segítenek abban, hogy a férfi bókol a nőnek, aztán fordítva. A 2Sám. 11-13 szakaszban is (Dávid és Batseba története) láthatóan végigvonul több helyen a SKB gyök több formában, több jelentésben (feküdni, aludni, közöszlenni, származékszóként: ágy) – árulkodva a narratíva magas művészi színvonaláról (vö. Rúth könyvét, ahol hasonló dologgal találkozunk a GÚR gyök kapcsán).

Magyar nyelvünkben a személyes névmásból nem derül ki a beszélő neme. A görög ennél jóval árnyaltabb ezen a ponton. Erre példák garmadát sorolja fel Muraoka. Ez a helyzet a határozott névelő használatával is. A görög határozott névelő 24 formában fordul elő, ami nagy segítség a fordítónak. A magyarul is ismert példákra terjedelmi okok miatt nem térünk ki.

Érdekesebb az arámi, hiszen elhanyagolt a magyar nyelvű irodalomban. Az arámi nyelv nemcsak hogy a héberrel közel azonosan régi történelemmel bír, de kulturális jelentősége szinte felül is múlja azt, hiszen évszázadokon a térség *lingua franca* közvetítőnyelve volt (vö. 2Kir. 18:26). Ez fokozottan igaz a babiloni birodalmat követő perzsa uralomra, így az arámi nem csak a Közel-Kelet, hanem egy óriási térség ismert nyelvévé vált Afganisztán dél-keleti részéig, Kandahárig. Az arámi hatása évszázadokig erős maradt a zsidóságban, gondoljunk a holt-tengeri tekercsek irataira, vagy az Újszövetségre (Mk. 5:41; Mt. 27:46; Ap.csel. 1:19; 9:36; Róma 8:15; 1Kor. 16:22). A szerzőt idézve: "Aramaic speaking words conquered the world without becoming a political, military force and establishing an empire." (81.o.) A héberben olykor fejtörést okoz az egyes és többesszámmal is fordítható Isten/isten/istenek (héber ELÓHYM) kifejezés. Az arámiban ez mindig egyértelmű (Dán. 5:23; 3:14). Kapunk példákat a dinamikus ekvivalencia jegyében történő fordításra is (héber YAYIN = bor > japán szaké, héber LEHEM > japán góhan). A főváros nevének írásmódja több variánsban maradt fenn a héberben, úgy tűnik az arámi az archaikus változatot őrizte meg.

A LXX (Septuaginta) kutatás már régóta megújult az elmúlt évtizedekben, a fél évszázada erre a célra alapított IOSC szervezetnek több mint 800 tagja van, saját patinás folyóirata konferenciakiadványokkal. Muraoka ebből is kivette a részét a maga 800 oldalas LXX szótárával (Leuven: Peeters), ill. a LXX syntaxisát is megírta. A Septuaginta fontos híd az Ó- és Újszövetség közt: segít megérteni a hellenisztikus zsidóság gondolkodását, a korai egyházatyák tagjai, sőt sok újszövetségi szerző is ebben a formában ismerte és olvasta az Ószövetséget. A teológiai, kulturális utóhatása is impresszív: lefordították kopt, etióp, örmény, arab és megannyi nyelvre. Nyelvezetének ismerete segít az Újszövetség jobb megismerésében. Jelen sorok írója is egy rövid cikket a témában, hogy felhívja erre a figyelmet. Ha tudjuk, hogy minden fordítás egyben kommentár is, akkor bizony ez az Ószövetséghez írt első kommentár. Innen nézve máris érdekes, hogy a héberrel ellentétben (’ÁHAB) a görögnek három szava is van a szeretetre: érosz, filia, agapé – a hozzájuk kapcsolódó igékkel. Ez számos helyen színezi, árnyalja, magyarázza egy-egy bibliai vers értelmezését. Ez az Újszövetségre is igaz, például Istennek az emberiség felé megnyilvánuló agapéját (Jn. 15:12) állítja az apostol a férj számára is követendő példának (Ef. 5:25). Az agapé megparancsolható, míg a filia olyan érzelem, ami

magától ébred az emberi szívben. Számos példát lehetne idézni a szerzőtől, de zárjuk áttekintésünket: olyan rövid, olvasmányos könyv született a Biblia eredeti nyelvén történő olvasásának fontosságáról, amit bátran ajánlhatunk mindenkinek: érdeklődő laikusnak, teológiai hallgatónak, kutatóknak, de szeretettel ajánlom e könyvet egyházi kiadóink figyelmébe is, mivel egyetemi jegyzetnek is kitűnő: érthető, rövid, szemléletes, tudományosan megalapozott, emellett hitépítő is.

Egeresi László S.

KRE-HTK

2022.07.13.